

بررسی میزان مقالات تهیه شده از پایان‌نامه‌های دوره دکتری

دانشگاه تهران (۱۳۸۰-۱۳۸۴)

کیوان کوشا

استادیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه تهران؛ kkoosha@ut.ac.ir

جمشید صادقیانی (نویسنده مسئول)

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی sadqinai@gmail.com

مهديه السادات حیدری

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ heidari.m.s@gmail.com

افسانه زینلی کرمانی

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ zeinali.afsaneh@gmail.com

تاریخ دریافت: ۸۸/۱۱/۳۰ تاریخ پذیرش: ۸۹/۶/۹

چکیده

هدف: هدف عمده این پژوهش آگاهی از میزان مقاله‌های اخذ شده از پایان‌نامه‌های دفاع شده تحصیلات تکمیلی دوره دکتری دانشگاه تهران طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۴ در مجله‌های علمی/ تخصصی داخلی و خارجی در ۶ پایگاه اطلاعاتی ISI, Google scholar, SID, Magiran, Irandoc, Scopus می‌باشد.

روش: برای انجام این پژوهش از روش پیمایشی و از ابزار مشاهده استفاده شده است.

یافته‌ها: نتایج حاکی از آن است بخش علوم پایه بیش‌ترین تعداد مقالات مستخرج (۵/۳۶) و علوم انسانی و اجتماعی کم‌ترین تعداد مقالات را داشته‌اند (۲/۰۱)، و در میان گروه‌های آموزشی گروه فیزیک بیشترین تعداد مقالات مستخرج (۷/۵۷) و زمین‌شناسی کم‌ترین تعداد مقالات را داشته‌اند (۱/۵)، و در میان رشته‌های آموزشی رشته میکروبیولوژی بیشترین تعداد متوسط مقالات را داشته است (۱۱/۵)، و گروه فیزیک بیشترین مقاله خارجی (۷/۲۸) و مدیریت دولتی و مبانی فلسفی آموزش و پرورش (۰) کم‌ترین مقاله خارجی را داشته‌اند. همچنین زیست‌شناسی (۲/۶۶) بیشترین و ریاضی (۰/۲۵) کم‌ترین مقاله داخلی را دارند.

واژه‌های کلیدی: پایان‌نامه، مقاله، تولید علمی، دانشگاه تهران

مقدمه

اهمیت پژوهش در اعتلا و توسعه علم به حدی است که شاید بتوان گفت بدون آن علم هیچ‌گونه پیشرفتی نخواهد داشت، از یک سو، پژوهش این رکن اساسی در پیشبرد علوم، هنگامی کامل می‌شود که نتایج حاصل از آن به صورت مکتوب در دسترس عموم قرار گیرد و پژوهشگر حاصل تلاش‌های خود را با دیگران به مشارکت گذارد؛ از سوی دیگر هر محقق نسبت به پژوهش‌های انجام گرفته در زمینه تخصصی پژوهش خود آگاه باشد تا بتواند یافته‌های خود را به یافته‌های دیگران پیوند دهد. امروزه پژوهش در دو قالب پایان‌نامه و طرح پژوهشی صورت می‌گیرد. با توجه به اهمیت گزارش یافته‌های پژوهش، انتظار می‌رود دانشجویان تحصیلات تکمیلی به عنوان یکی از تولیدکنندگان اطلاعات و دانش جهت اشاعه نتایج و یافته‌های پژوهش خود در صدد ارائه گزارش از آثار خود باشند (حری، ۱۳۷۲).

پژوهش زمینه‌ساز تولید علم است، بنابراین دانشجویان تحصیلات تکمیلی و پژوهشگران از قشرهای مهم و تولیدکننده اطلاعات علمی محسوب می‌شوند (طهوری، ۱۳۸۴). پایان‌نامه‌ها در دو مقطع کارشناسی ارشد و دکتری به عنوان گامی مقدماتی و نخستین پژوهش جدی و منضبط دانشجو در زمان‌بندی مشخص به مثابه کاری نهایی که برآیند کل یافته‌های دانشجو در طول دوره تحصیلی است، ارزیابی می‌شود. پایان‌نامه‌های تحصیلی و طرح‌های پژوهشی به منزله نمونه‌های مهم پژوهش‌های علمی، زمانی مفید واقع می‌شوند که نتایج یافته‌های آن‌ها به صورت مکتوب در اختیار دیگر محققان و علاقه‌مندان قرار گیرد و به نوعی گزارشی از آن‌ها تهیه شود (حری، ۱۳۷۲). هرگاه محتوای پایان‌نامه در خود پایان‌نامه بماند و به صورت مقاله یا کتاب چاپ و در دسترس عموم قرار نگیرد؛ (۱) عملاً دسترسی عموم به دانش موجود در آن‌ها نامیسر می‌شود (۲) این امکان وجود دارد که پایان‌نامه‌های مشابه بارها و بارها در واحدهای آموزشی دیگر نوشته شود (۳) و این امکان وجود دارد که یک پایان‌نامه

توسط دانشجویی دیگر در مرکز آموزشی دیگر به عنوان کاری نو ارائه شود (دیانی، ۱۳۷۸).

استخراج مقاله از پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی

از مزایای درج مقالات حاصل از پژوهش‌ها در مجله‌های علمی، جلوگیری از تکرار پژوهش‌هاست. این امر به خصوص در مورد موضوع پایان‌نامه‌های تحصیلی که در محیط آموزشی صورت می‌گیرد، بسیار مشهود است. از سوی دیگر در مورد پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی که در دانشگاه‌ها و سازمان‌ها انجام می‌گیرد، ممکن است مراحلی که یک محقق طی کرده به همان صورت بتواند در دانشگاه یا سازمان دیگری با اندکی تغییر و از یک مرحله به مرحله بعد به انجام برسد و نیازی نباشد که از ابتدا و مرحله به مرحله طی شود. از دیگر مزایای استخراج مقاله از پژوهش‌های انجام گرفته، جلوگیری از نقص حقوق پژوهشگران است. این امر به ویژه در مورد پایان‌نامه‌های تحصیلی دانشگاه‌ها که جزو تکالیف درسی دانشجویان به شمار می‌آید بسیار حائز اهمیت است (طهوری، ۱۳۸۴).

هرگاه محتوای پایان‌نامه‌ها به صورت مقالات در مجلات علمی چاپ شود، استفاده غیرمستقیم از پایان‌نامه‌ها نیز رواج خواهد یافت و این امر می‌تواند بر کمیت و به ویژه بر کیفیت پایان‌نامه‌ها و پژوهش‌های آینده سایرین تأثیر مثبت داشته باشد و نیز هنگامی که متن هر پایان‌نامه در واحد مربوطه خود محبوس می‌شود، هر پایان‌نامه واحدی جدا از سایر پایان‌نامه‌هاست و نمی‌توان با آگاهی از محتوای پایان‌نامه‌های قبلی، پایان‌نامه‌های جدیدی که هر یک بعدی از مسأله واحدی را مورد توجه قرار می‌دهند، نوشت و بر این اساس نمی‌توان به شناختی همه جانبه از موضوعی واحد دست یافت (دیانی، ۱۳۷۸). حری دسترس‌پذیر بودن و پژوهشی بودن پایان‌نامه‌ها را عامل تأثیرگذار بر استفاده تلقی کرده است (حری، ۱۳۶۹). توجه به درصد استناد به پایان‌نامه‌های انگلیسی زبان نیز فرضیه

پراهمیت بودن دسترس‌پذیری و یا گرایش پایان‌نامه‌نویسان به استفاده از پایان‌نامه‌های دفاع شده در واحد آموزشی مربوط را تقویت می‌کند (دیانی، ۱۳۷۸). محققانی که علاقه‌مند به ادامه یک موضوع پژوهش با رویکردی دیگر هستند یکی دیگر از مزایای درج مقاله مستخرج از پژوهش‌هاست. گاه پژوهشگری علاقه‌مند به انجام پژوهش در موضوعی خاص است که پیش از وی با رویکردی خاص و به عنوان مثال بر روی یک جامعه آماری مشخص انجام گرفته است. اینک این پژوهشگر علاقه‌مند است تا آن را بر روی جوامع دیگر بیازماید و نتایج آن‌ها را با پژوهش قبلی مقایسه کند. چنانچه گزارش پژوهش قبلی به صورت مقاله در مجله‌ای علمی به چاپ رسیده باشد کار را برای وی راحت‌تر می‌کند و به نوعی به غنی شدن ادبیات پژوهش وی نیز می‌افزاید. چه بسا درج چنین مقاله‌ای انگیزه انجام پژوهش را در افراد ایجاد می‌کند (طهوری، ۱۳۸۴). از دیگر مزایای تبدیل پژوهش‌ها به مقاله علمی، تشویق و ترغیب دانشجویان و محققان به ادامه فعالیت‌های پژوهشی است. چاپ مقاله در مجله‌های علمی علاوه بر مزیت مادی احتمالی برای مؤلف، می‌تواند سبب ایجاد انگیزه برای تداوم کارهای پژوهشی باشد، به خصوص برای پژوهشگران تحصیلات تکمیلی که انتظار می‌رود پژوهشگران آینده مراکز علمی و آموزشی (طهوری، ۱۳۸۴).

توانایی تبدیل پایان‌نامه به مقاله و یا در سطحی عام‌تر تقویت توان علمی نویسی دانشجویان، موردی است که در نظام آموزشی ایران مورد غفلت قرار گرفته است. ناتوانی دانشجویان در علمی‌نویسی یکی از مهم‌ترین عوامل عدم انتشار مقالات مستخرج از پایان‌نامه است (دیانی، ۱۳۷۸).

نکته‌ای اقتصادی که باید درباره پایان‌نامه‌ها مورد توجه باشد هزینه قابل توجهی است که دولت و پایان‌نامه‌نویس برای نگارش هر پایان‌نامه مصرف می‌کند. با توجه به اینکه برای هر پایان‌نامه هزینه‌ای برای یک یا دو داور نیز پرداخت می‌شود و با توجه به اینکه چند سال از زمان و زندگی هر دانشجو صرف نوشتن

پایان‌نامه می‌شود و دانشجو نیز هزینه قابل توجهی برای تهیه و آماده‌سازی آن پرداخت می‌کند. با توجه با اینکه هر ریالی که برای یک پایان‌نامه پرداخت می‌شود از بودجه مملکت کسر می‌شود و این هزینه باید بازدهی اجتماعی خود را داشته باشد، عدم توجه به محتوای پایان‌نامه‌ها و عدم استفاده از محتوای آن‌ها به این معنی است که همه ساله بخش قابل توجهی از بودجه مملکت به دور ریخته می‌شود و این موردی است که قابل اغماض نمی‌باشد (دیانی، ۱۳۷۸).

هدف پژوهش

هدف عمده این پژوهش آگاهی از میزان مقاله‌های اخذ شده از پایان‌نامه‌های دفاع شده تحصیلات تکمیلی دوره دکتری دانشگاه تهران در مجله‌های علمی - تخصصی داخلی و خارجی در ۶ پایگاه اطلاعاتی Irandoc, Magiran, SID و ISI, Scopus, Google Scholar می‌باشد. این آگاهی می‌تواند خوشحال کننده یا هشدار دهنده باشد. اگر این میزان درصد قابل توجهی باشد، می‌باید به راه‌هایی جهت افزایش و بهبود آن اندیشید و اگر مقاله‌های کمی از پایان‌نامه‌ها اخذ شده باشد، هشدار برای جامعه علمی است که در جذب و استفاده از اندیشه‌ها و سرمایه‌های علمی ناتوان بوده است. برای نیل به این هدف لازم است معلوم شود چه مقدار از دانشی که در قالب پایان‌نامه‌های دوره‌های تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی تولید شده عملاً به عنوان مقالاتی مستقل در مجله‌ها منعکس می‌شود و سهم هر یک از دانشکده‌ها، گروه‌ها و رشته‌ها چیست.

پرسش‌های اساسی پژوهش

پرسش‌هایی که در این مرحله از نوشته می‌توان مطرح کرد این است که:

۱. کدام یک از سه بخش مورد مطالعه بیش‌ترین و کدام یک کم‌ترین مقاله مستخرج از پایان‌نامه را داشته‌اند؟

۲. گروه یا گروه‌های آموزشی برتر از نظر میزان مقالات مستخرج از پایان‌نامه در میان کل گروه‌های آموزشی کدامند؟
۳. میزان متوسط مقالات مستخرج از هر پایان‌نامه در رشته‌ها و گروه‌های مختلف چقدر است؟
۴. کدام گروه بیش‌ترین و کدام گروه کم‌ترین میزان مقاله خارجی را داشته است؟
۵. کدام گروه بیش‌ترین و کدام گروه کم‌ترین میزان مقاله داخلی را داشته است؟
۶. رشته‌های آموزشی برتر از نظر میزان مقالات مستخرج از پایان‌نامه در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد بررسی کدامند؟
۷. در هر یک از پایگاه‌های اطلاعاتی مورد مطالعه کدام گروه آموزشی بیش‌ترین تعداد مقالات را داشته است؟

تعاریف عملیاتی

پایان‌نامه: مقاله یا رساله‌ای است برای دریافت درجه دانشگاهی به عنوان یکی از شرایط احراز درجه، که توسط فارغ‌التحصیلان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری به نگارش در می‌آید.

مقاله: نوشته‌ای است که درباره موضوع خاص، برای نشر در یک مجله یا پاییند تهیه می‌شود. در این پژوهش شامل مقالات چاپ شده در مجلات و ارائه شده در کنفرانس‌ها نیز می‌شود.

پایگاه اطلاعاتی خارجی: در این پژوهش منظور از پایگاه اطلاعاتی خارجی، پایگاه‌های ISI, Scopus, Google Scholar است.

پایگاه اطلاعاتی داخلی: در این پژوهش منظور از پایگاه اطلاعاتی داخلی، پایگاه‌های Irandoc, Magiran, SID است.

مقاله داخلی: مقاله‌ای است که در پایگاه‌های داخلی مورد مطالعه این پژوهش (Irandoc, Magiran, SID) منتشر شده است.

مقاله خارجی: مقاله‌ای است که در پایگاه‌های خارجی مورد مطالعه در این پژوهش (ISI, Scopus, Google Scholar) منتشر شده است.

جامعه پژوهش

جامعه آماری پژوهش حاضر مشتمل بر ۱۶۴ پایان‌نامه دکتری دفاع شده طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۴ از ۱۵ گروه آموزشی، که خود شامل ۴۰ رشته آموزشی می‌شوند، است. به طور کلی گروه‌های مورد نظر در سه بخش مورد مطالعه قرار گرفته‌اند: ۱. بخش فنی که شامل گروه‌های دانشکده فنی است. ۲. بخش علوم انسانی و اجتماعی که گروه‌های دانشکده‌های علوم اجتماعی، مدیریت و روانشناسی و علوم تربیتی را شامل می‌شود. ۳. بخش علوم پایه که گروه‌های دانشکده علوم را در بر می‌گیرد.

روش پژوهش

برای انجام این پژوهش از روش پیمایشی و از میان ابزارهای پژوهش از ابزار مشاهده استفاده شده است. ابتدا گروه‌های آموزشی به طور تصادفی انتخاب و پایان‌نامه‌های دکتری این گروه‌ها که از سال ۱۳۸۰ الی ۱۳۸۴ دفاع شده بودند مورد بررسی قرار گرفتند. لازم به ذکر است این گروه‌ها در سه بخش جداگانه فنی، علوم انسانی و اجتماعی و علوم پایه جای داده شدند. سپس نام پدیدآور پایان‌نامه در فیلد مربوط به مؤلف در هر کدام از پایگاه‌های اطلاعاتی مورد نظر وارد شده و پس از تطبیق کامل عنوان مقاله یا مقاله‌های بازیابی شده با عنوان پایان‌نامه، مقاله‌های برگرفته شده از پایان‌نامه‌ها طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۷ (۲۰۰۸-۲۰۰۰) مشخص شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از برنامه اکسل^۱ انجام گرفته است.

در این پژوهش برای تمامی نمودارها از متوسط تعداد مقاله استفاده شده است؛ متوسط تعداد مقالات این‌گونه بدست آمده است:

متوسط تعداد مقالات تعداد کل پایان نامه / تعداد کل مقالات
در این پژوهش، پایگاه‌های اطلاعاتی با نام‌های اختصاری به شرح زیر ذکر شده‌اند:

ISI: Institute for Scientific Information

Sco: Scopus

GS: Google Scholar

IranDoc: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران

Magiran: بانک اطلاعات نشریات کشور

SID: پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی

فرضیه‌ها

۱. بخش علوم پایه بیشترین میزان مقاله تولیدی و بخش علوم انسانی و اجتماعی کم‌ترین میزان مقاله تولیدی را دارند.
۲. متوسط میزان مقالات اخذ شده دو می‌باشد.
۳. حداقل یک مقاله از هر پایان‌نامه استخراج شده است.

پیشینه پژوهش

پیشینه پژوهش در ایران

در زمینه بررسی میزان مقالات تولید شده از پایان‌نامه‌ها در متون فارسی فقط چند پژوهش مرتبط با پژوهش حاضر انجام شده است.

سالاری (۱۳۷۸) با استفاده از روش تحلیل استنادی به بررسی تطبیقی میزان استفاده از پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی در مجله‌های علمی سه رشته علوم تربیتی، روان‌شناسی و کتابداری پرداخته است، و هدف آن بوده است که معلوم شود چه تعداد از پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی به مقاله علمی تبدیل می‌شوند؟ نویسندگان (اعضاء هیئت علمی، فرهیختگان شاغل به چه میزان به پایان‌نامه‌ها استناد می‌کنند؟ سهم استناد هر یک از دانشگاه‌ها، دانشکده‌ها و رشته‌های سه‌گانه مورد نظر در جایگاه استناد کننده و استناد شونده چقدر است؟ یافته‌ها حاکی از آن بود که از ۳۰۳۳ مقاله از مجله‌های علمی سه رشته علوم

تربیتی، روان‌شناسی و کتابداری در محدوده زمانی ۱۳۵۷ تا ۱۳۷۷ در مجموع ۱۱۳ مقاله مستخرج از پایان‌نامه‌ها است. از این رقم ۴ مقاله مستخرج از پایان‌نامه‌های دکتری است که هر ۴ مقاله متعلق به رشته روان‌شناسی است. در کل ۲/۹ درصد از پایان‌نامه‌ها در قالب مقاله‌ای مستقل منتشر شده است. مقالات مستخرج از پایان‌نامه‌ها در رشته کتابداری ۵/۷۵ درصد، در روانشناسی ۴/۱۴ درصد و در علوم تربیتی ۶۸/ درصد بوده است).

ملایی مقدم (۱۳۷۹) در پژوهشی که به منظور شناسایی عوامل مؤثر در تبدیل پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری به شکل مقاله علمی و پژوهشی انجام داد نشان داد که استادان راهنما نقش عمده‌ای در تبدیل پایان‌نامه به شکل مقالات دارند و وجود انگیزه مادی و معنوی در دانشجویان، رعایت ضوابط مجله‌ها، افزایش توانایی علمی و ادبی نویسی دانشجویان و افزودن بر تعداد عناوین مجله‌ها در تبدیل پایان‌نامه به مقاله نقش مثبت دارد.

پیشینه پژوهش در خارج

شولر^۲ (۱۹۹۵) به بررسی زیر بناهای نظری که مجله‌ها بر اساس آن‌ها شکل گرفته‌اند پرداخت. هدف او پیش‌بینی تأثیر تحولات علمی بر کمیت مجله‌هاست. او به روش تاریخی، سیر پیشرفت، رشد کمی و کیفی مجله‌های علمی را در طول تاریخ بررسی کرده و در انتها نتیجه می‌گیرد که تحولات جامعه از بعد علمی و فرهنگی تأثیر گسترده‌ای بر مجله‌ها دارد ... تحقیق وی نشان می‌دهد که مجله‌ها اهمیت والایی در اشاعه انتشارات علمی دارد و از آنجایی که پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری در رأس همه این تحقیقات واقع شده است. مجله‌ها می‌توانند مجرای معتبری جهت انتقال اطلاعات پایان‌نامه‌ها و حاصل آن‌ها به شکل مقاله برای عموم باشد.

دونالد کینگ^۳ (۱۹۸۰)، در یک بررسی تاریخی نشان داد که در مجله‌های علمی به عنوان وسیله معتبری برای انتقال نتایج تحقیقات علمی به کار می‌روند و نتیجه

گرفت که مجله‌های علمی از گذشته تا به حال عمده‌ترین وسیله ارتباطی بین متخصصان بوده‌اند.

تحلیل یافته‌ها و نتایج

جداول شماره ۱ الی ۳، گروه‌ها و رشته‌های آموزشی و تعداد مقالاتشان در هر یک از شش پایگاه مذکور، به تفکیک سه بخش فنی، علوم انسانی و اجتماعی و علوم پایه نشان می‌دهند.

جدول شماره ۱- گروه‌ها و رشته‌های آموزشی بخش فنی و تعداد مقالات آن‌ها در ۶ پایگاه مذکور

گروه آموزشی	رشته	تعداد مقالات در پایگاه‌ها									
		تعداد پایان مقاله	متوسط تعداد مقاله	ISI	Scopus	GS	تعداد کل	irandoc	magiran	SID	تعداد کل
مهندسی برق	برق کامپیوتر	۵	۵	۷	۳	۷	۱۷	۵	۱	۲	۸
برق	برق کنترل	۳	۵	۵	۴	۶	۱۵	۰	۰	۰	۰
	برق مخابرات	۶	۷/۳۳	۱۳	۱۶	۱۲	۴۱	۲	۰	۱	۳
	کامپیوتر سخت‌افزار	۱	۵	۲	۱	۲	۵	۰	۰	۰	۰
	معماری کامپیوتر	۱	۶	۱	۰	۵	۶	۰	۰	۰	۰
	برق قدرت	۴	۳/۲۵	۳	۴	۴	۱۱	۱	۰	۱	۲
	برق	۵	۲/۸	۲	۵	۷	۱۴	۰	۰	۰	۰
	مهندسی پزشکی- بیو الکترونیک	۲	۴	۰	۲	۵	۷	۱	۰	۰	۱
تعداد کل		۲۷	۴/۹۶	۳۳	۳۵	۴۸	۱۱۶	۱۴	۱	۳	۱۸
مهندسی متالورژی	موادشناسایی، انتخاب مواد معدنی	۴	۵/۵	۷	۲	۴	۱۳	۵	۳	۱	۹
	مهندسی مواد	۴	۷	۸	۵	۹	۲۲	۴	۲	۰	۶
تعداد کل		۸	۶	۱۵	۷	۱۳	۳۵	۵	۵	۱	۱۱
مهندسی عمران	عمران زلزله	۱	۹	۰	۰	۵	۵	۳	۰	۱	۴
	عمران سازه	۴	۲/۲۵	۲	۰	۰	۲	۴	۳	۰	۷
	نقشه برداری	۴	۳/۲۵	۳	۰	۳	۶	۳	۴	۰	۷
	فتوگرامتری	۱	۹	۱	۰	۱	۲	۵	۱	۱	۷
تعداد کل		۱۰	۴	۶	۰	۹	۱۵	۱۵	۸	۲	۲۵
جمع کل		۴۵	۴/۸۸	۵۴	۴۲	۷۰	۱۶۶	۳۴	۱۴	۶	۵۴

جدول شماره ۲- گروه‌ها و رشته‌های آموزشی بخش علوم انسانی و اجتماعی و تعداد مقالات آن‌ها در ۶ پایگاه

مذکور

گروه آموزشی	رشته	تعداد پایان‌نامه	متوسط تعداد مقاله	تعداد مقالات در پایگاه‌ها:					تعداد کل	
				ISI	Scopus	GS	irandoc	magiran		SID
مدیریت دولتی	مدیریت دولتی	۷	۲/۴۲	۰	۰	۰	۳	۱۱	۳	۱۷
مدیریت صنعتی	مدیریت صنعتی	۹	۱/۶۶	۰	۲	۶	۱	۴	۲	۷
حسابداری	حسابداری	۱۳	۲/۳	۰	۰	۱	۴	۱۵	۱۰	۲۹
مبانی فلسفی	فلسفه تعلیم و تربیت	۱۳	۱/۶۱	۰	۰	۰	۸	۵	۸	۲۱
آموزش و پرورش	ت‌ت آموزش و پرورش	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
روانشناسی	تعداد کل روانشناسی عمومی	۱۴	۱/۷۲	۰	۰	۰	۶	۵	۸	۱۹
مبانی روانی و آموزش و پرورش	روانشناسی عمومی	۹	۱/۶۶	۰	۰	۰	۴	۴	۶	۱۴
جامعه‌شناسی	مبانی روانی و آموزش و پرورش	۳	۲/۶۶	۰	۰	۰	۲	۳	۳	۸
جامعه‌شناسی	پژوهشگری و جمعیت و توسعه روستایی	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جامعه‌شناسی	جامعه‌شناسی	۲۱	۲/۲۸	۰	۰	۴	۷	۱۳	۲۴	۴۴
تعداد کل	تعداد کل	۲۳	۲/۳	۰	۰	۴	۷	۱۶	۲۶	۴۹
جمع کل	جمع کل	۷۸	۲/۰۱	۱	۲	۱۱	۲۷	۵۸	۵۸	۱۴۳

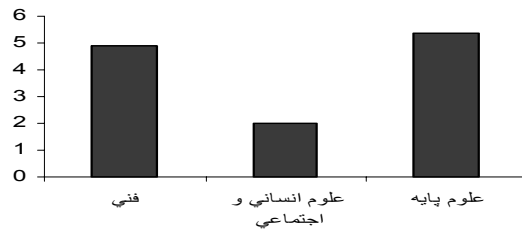
پرسش ۱

کدام یک از سه بخش مورد مطالعه بیش‌ترین و کدام یک کم‌ترین مقاله مستخرج از پایان‌نامه را داشته‌اند؟

نمودار شماره ۱، متوسط تعداد مقالات مستخرج از پایان‌نامه‌ها در سه بخش مورد مطالعه را نشان می‌دهد. این نمودار نشان می‌دهد بخش علوم پایه بیش‌ترین تعداد مقالات مستخرج (۵/۳۶) و علوم انسانی و اجتماعی کم‌ترین تعداد مقالات را داشته‌اند (۲/۰۱). متوسط مقالات مستخرج در بخش فنی (۴/۸۸) است.

جدول شماره ۳- گروه‌ها و رشته‌های آموزشی بخش علوم پایه و تعداد مقالات آن‌ها در ۶ پایگاه مذکور

گروه آموزشی	رشته	تعداد پایان‌نامه	تعداد متوسط مقاله	تعداد مقالات در پایگاه‌ها:				تعداد کل
				ISI	Scopus	GS	تعداد کل	
فیزیک	هسته‌ای	۵	۸	۱۱	۹	۲۰	۴۰	۰
	اتمى مولکولى	۱	۳	۱	۲	۰	۳	۰
	حالت جامد	۱	۱۰	۲	۲	۴	۸	۲
تعداد کل								
شیمی	شیمی	۳	۵	۲	۵	۷	۱۴	۱
	شیمی آلی	۵	۷/۲	۱۲	۸	۹	۲۹	۷
	شیمی تجزیه	۳	۳	۲	۳	۳	۸	۱
	شیمی معدن	۲	۶	۶	۳	۲	۱۱	۱
تعداد کل								
زیست شناسی	میکروبیولوژی	۲	۱۱/۵	۶	۵	۱	۱۲	۱۱
	فیزیولوژی جانوری	۳	۶/۶۶	۳	۰	۵	۸	۱۲
فیزیولوژی گیاهی								
بیو تکنولوژی								
گیاهشناسی								
تعداد کل								
زمین شناسی	رسوب شناسی	۳	۱/۳۳	۱	۱	۱	۳	۱
	زمین شناسی	۱	۲	۱	۰	۰	۱	۱
تعداد کل								
ریاضی	ریاضی	۸	۴/۷۵	۱۲	۹	۱۵	۳۶	۲
	جمع کل	۴۱	۵/۳۶	۶۱	۴۹	۷۰	۱۸۰	۴۰

نمودار شماره ۱، متوسط تعداد مقالات مستخرج از پایان‌نامه در سه بخش مورد مطالعه

پرسش ۲

گروه یا گروه‌های آموزشی برتر از نظر میزان مقالات مستخرج از پایان‌نامه در میان کل گروه‌های آموزشی کدامند؟

نمودار شماره ۲، متوسط تعداد مقالات مستخرج از پایان‌نامه در گروه‌های آموزشی مورد مطالعه را نشان می‌دهد. این نمودار نشان می‌دهد گروه فیزیک بیشترین تعداد مقالات مستخرج (۷/۷۵) و زمین‌شناسی کم‌ترین تعداد مقالات را داشته‌اند (۱/۵).

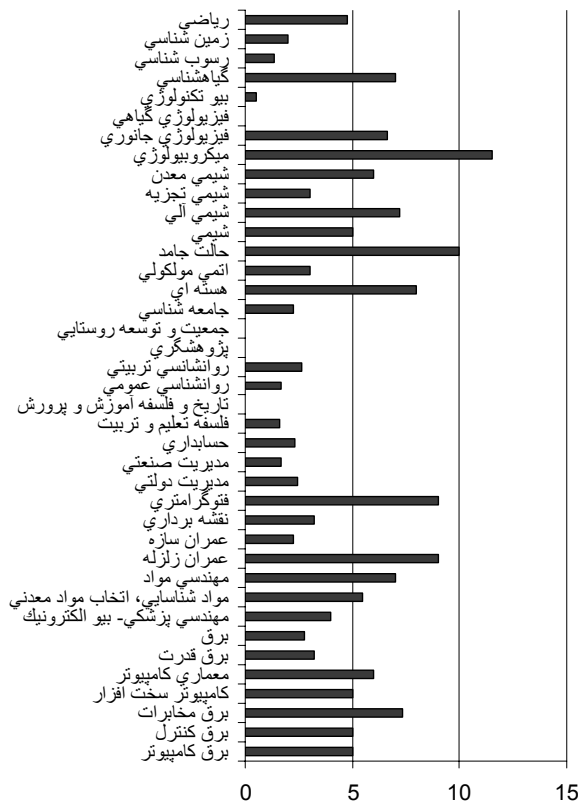

نمودار شماره ۲، متوسط تعداد مقالات مستخرج از پایان‌نامه در گروه‌های آموزشی مورد مطالعه.

پرسش ۳

میزان متوسط مقالات مستخرج از هر پایان نامه در رشته‌ها و گروه‌های مختلف چقدر است؟

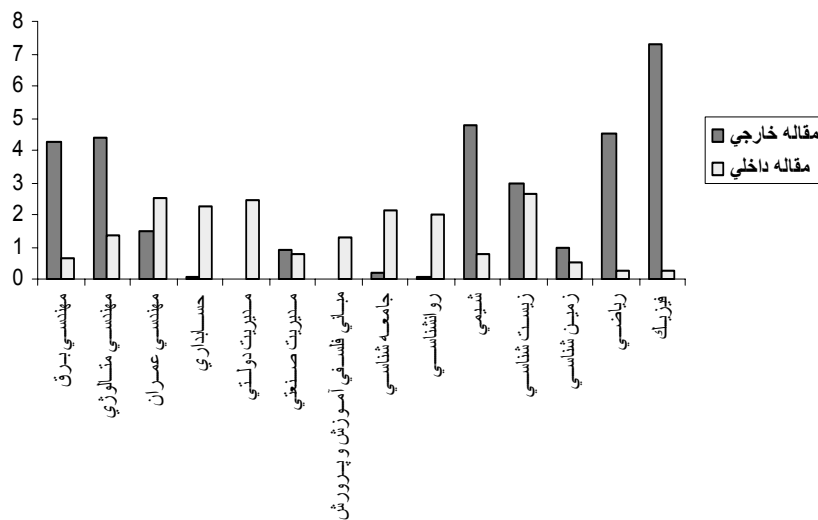
نمودار شماره ۳، متوسط تعداد مقالات به ازای هر پایان نامه در رشته‌های مختلف را به نمایش می‌گذارد. این نمودار نشان می‌دهد؛ رشته میکروبیولوژی بیشترین تعداد متوسط مقالات را داشته است (۱۱/۵). این نمودار همچنین نشان می‌دهد از پایان نامه‌های مورد نظر در رشته‌های فیزیولوژی گیاهی، جمعیت و توسعه روستایی، پژوهشگری، تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش هیچ مقاله‌ای مستخرج نشده است.

نمودار شماره ۳، متوسط تعداد مقالات به ازای هر پایان نامه در رشته‌های مختلف.

پرسش‌های ۴ و ۵

کدام گروه بیش‌ترین و کدام گروه کم‌ترین میزان مقاله خارجی را داشته است؟
 کدام گروه بیش‌ترین و کدام گروه کم‌ترین میزان مقاله داخلی را داشته است؟
 نمودار شماره ۴ نشان می‌دهد؛ گروه فیزیک بیشترین مقاله خارجی (۷/۲۸) و مدیریت دولتی و مبانی فلسفی آموزش و پرورش (۰) کم‌ترین مقاله خارجی را داشته‌اند. همچنین زیست‌شناسی (۲/۶۶) بیش‌ترین و ریاضی (۰/۲۵) کم‌ترین مقاله داخلی را دارند.

نمودار شماره ۴، میزان مقالات منتشر شده گروه‌های آموزشی مورد مطالعه در داخل و خارج از کشور.

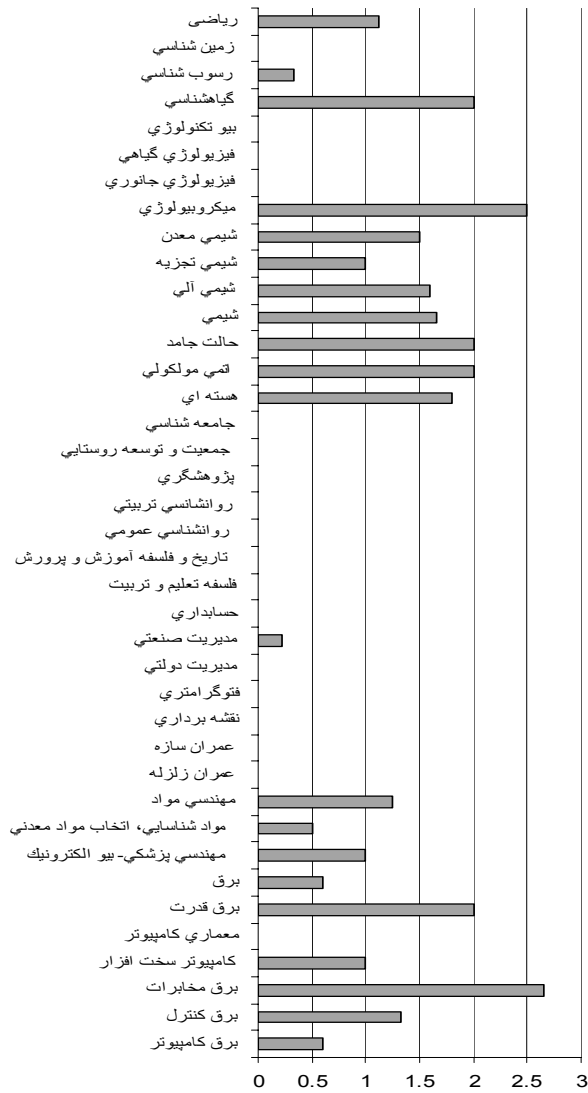
پرسش ۶

رشته‌های آموزشی برتر از نظر میزان مقالات مستخرج از پایان‌نامه در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد بررسی کدامند؟
 نمودارهای ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، و ۱۰ رشته‌های آموزشی برتر در ۶ پایگاه مورد بررسی نشان می‌دهد. نمودار ۵ نشان می‌دهد که در پایگاه ISI رشته‌های میکروبیولوژی و شیمی معدن بالاترین تعداد مقالات را داشته‌اند (۳).

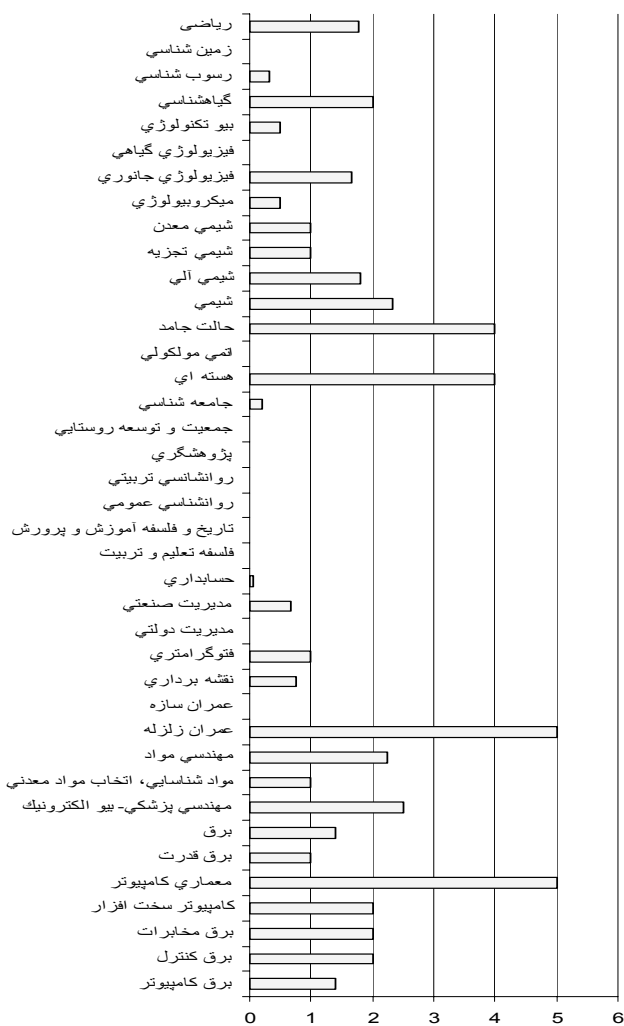
نمودار شماره ۵، مقایسه تعداد مقالات ISI رشته‌های مختلف.

نمودار ۶ تعداد مقالات Scopus رشته‌های مختلف بررسی کرده است. این نمودار نشان می‌دهد رشته برق مخابرات بالاترین تعداد مقالات را داشته است (۲/۶۶).

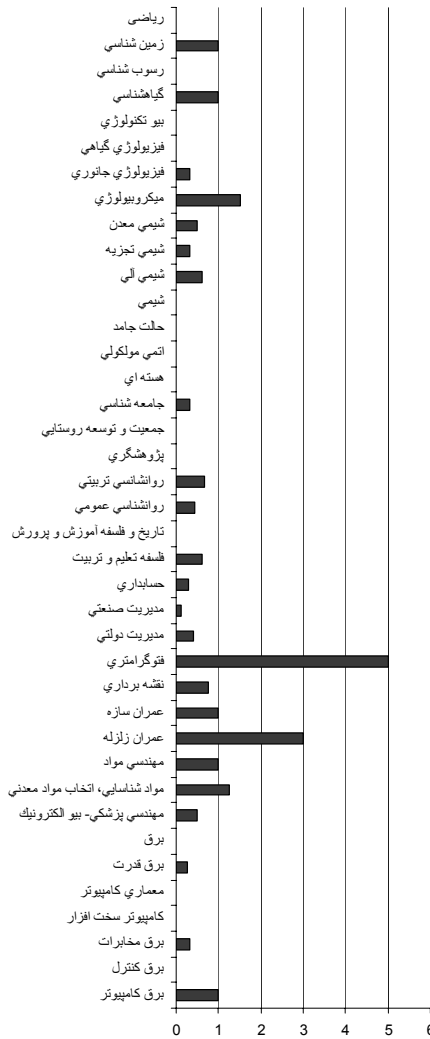
نمودار شماره ۶، مقایسه تعداد مقالات Scopus رشته‌های مختلف.

نمودار ۷ تعداد مقالات GS رشته‌های مختلف را بررسی کرده است. این نمودار نشان می‌دهد رشته‌های عمران زلزله و معماری کامپیوتر بالاترین تعداد مقالات را داشته‌اند (۵).

نمودار شماره ۷، مقایسه تعداد مقالات GS رشته‌های مختلف.

نمودار ۸ تعداد مقالات Irandoc رشته‌های مختلف بررسی کرده است. این نمودار نشان می‌دهد رشته فتوگرامتری بالاترین تعداد مقالات را داشته است (۵).

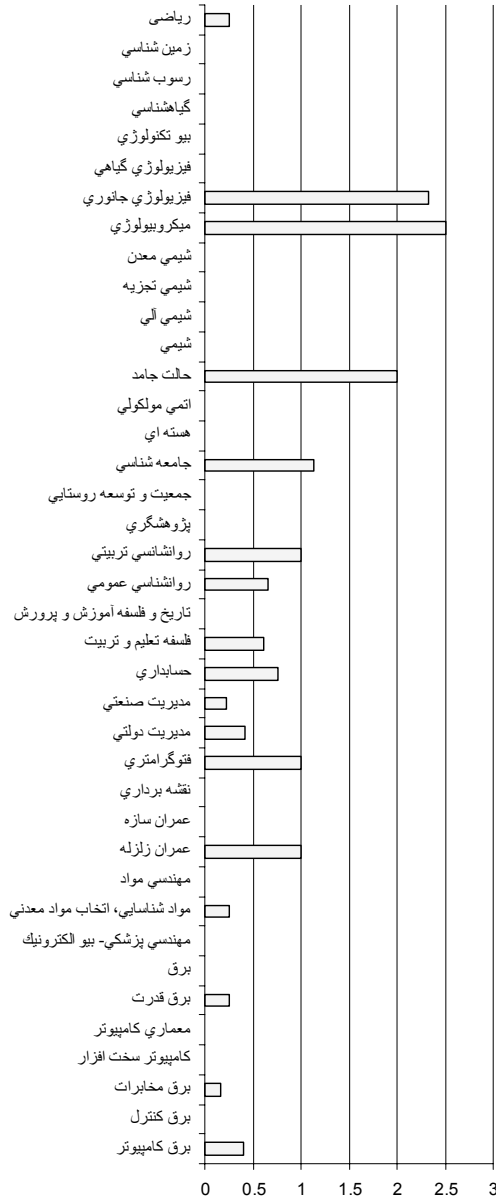
نمودار شماره ۸، مقایسه تعداد مقالات Irandoc رشته‌های مختلف.

نمودار ۹ تعداد مقالات Magiran رشته‌های مختلف بررسی کرده است. این نمودار نشان می‌دهد رشته مدیریت دولتی بالاترین تعداد مقالات را داشته است (۱/۵۷).

نمودار شماره ۹، مقایسه تعداد مقالات Magiran رشته‌های مختلف.

نمودار ۱۰ تعداد مقالات SID رشته‌های مختلف بررسی کرده است. این نمودار نشان می‌دهد رشته میکروبیولوژی بالاترین تعداد مقالات را داشته است (۲/۵).

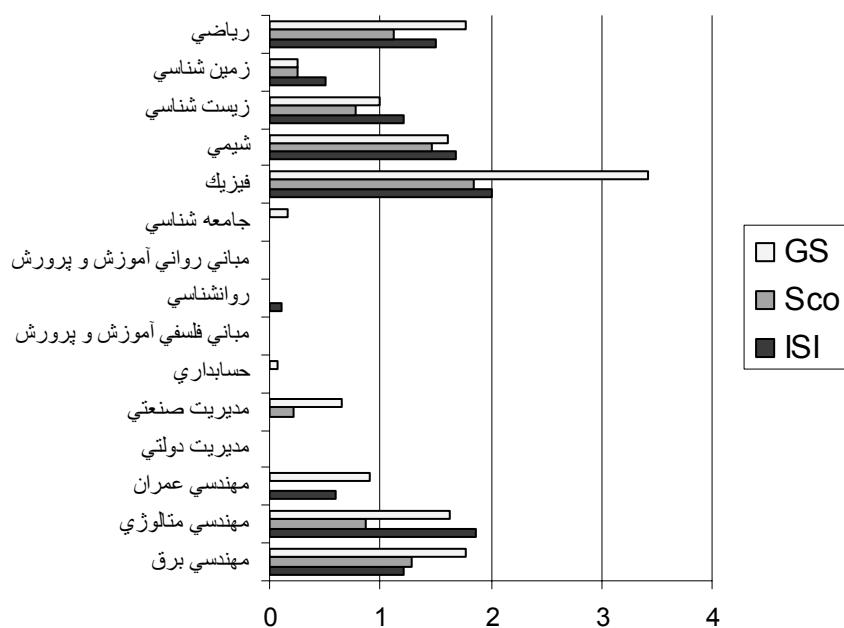

نمودار شماره ۱۰، تعداد مقالات SID رشته‌های مختلف.

پرسش ۷

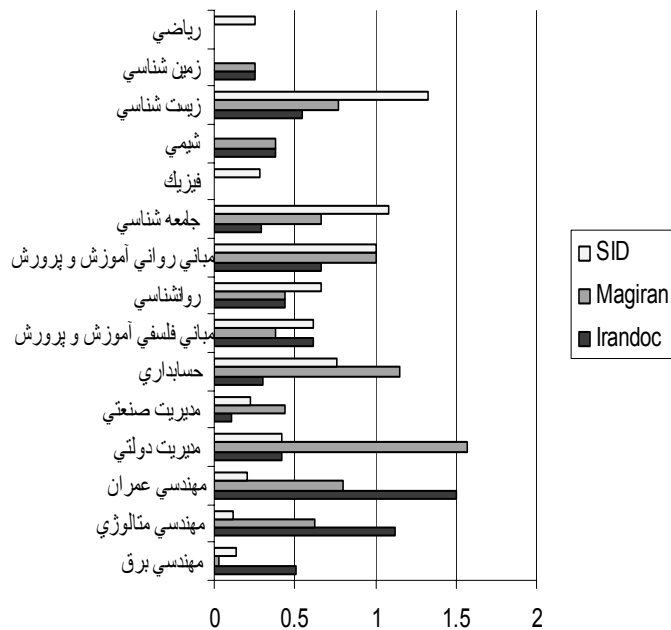
در هر یک از پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی و داخلی مورد مطالعه کدام گروه (های) آموزشی بیش‌ترین تعداد مقالات را داشته است؟

نمودارهای شماره ۱۱ و ۱۲ مقالات خارجی و داخلی گروه‌های مختلف را با هم مقایسه کرده است. این نمودارها نشان می‌دهد گروه آموزشی فیزیک بالاترین تعداد مقالات در هر سه پایگاه را داشته است (۳/۴۲ : GS، ۱/۸۵ : Scopus، ۲ : ISI).

نمودار شماره ۱۱، مقایسه مقالات گروه‌های مختلف در سه پایگاه خارجی.

نمودار ۱۲ نشان می‌دهد؛ مهندسی عمران بالاترین تعداد مقالات (۱/۵) Irandoc، مدیریت دولتی بالاترین میزان مقالات Magiran (۱/۵۷) و زیست‌شناسی بیشترین تعداد مقالات SID (۱/۳۳) را داشته‌اند.

نمودار شماره ۱۲، مقایسه مقالات گروه‌های مختلف در سه پایگاه داخلی.

به نتایج دیگری که می‌توان در این پژوهش به آن اشاره نمود این است که در میان پایگاه‌های داخلی Magiran و SID بیشتر مقالات علوم انسانی و اجتماعی (۷۴ درصد) و Irandoc، بیشتر گروه فنی (۰/۷۵) را تحت پوشش قرار داده‌اند. در این بین SID کمتر از همه به بخش فنی پرداخته است (۰/۱۳)؛ و در میان پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی، GS بیشترین پوشش را در بخش فنی (۱/۵۵) و همچنین علوم انسانی و اجتماعی (۰/۱۴) دارد. علوم پایه بیشتر در ISI (۱/۴۸) تحت پوشش قرار گرفته است؛ و پوشش ISI و Scopus در علوم انسانی و اجتماعی بسیار ضعیف می‌باشد (۰/۰۱ و ۰/۰۲).

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش حاکی از آن است که متوسط میزان مقاله‌های اخذ شده بیشتر از دو و ۳/۵۷ می‌باشد؛ اما در برخی از گروه‌های آموزش متوسط میزان مقاله‌های

اخذ شده کمتر از دو است، و نیز میزان متوسط مقاله‌های مستخرج از پایان‌نامه‌ها در برخی از رشته‌های آموزشی کمتر از یک و حتی صفر می‌باشد. که عوامل بازدارنده مختلفی می‌تواند در این رابطه سهمی باشند که در ذیل به پاره‌ای از آن‌ها اشاره می‌شود:

۱. عدم توانایی برخی از دانشجویان در تبدیل پایان‌نامه‌ها به مقاله‌های قابل انتشار در مجله‌های علمی.
 ۲. عدم آگاهی برخی از دانشجویان از شرایط و معیارهای پذیرش مقالات علمی در مجلات.
 ۳. نبود همکاری لازم میان دانشجویان و استاد راهنما در چاپ و انتشار پایان‌نامه‌ها در مجله‌های علمی (ملایی مقدم، ۱۳۷۹).
- اما به طور کلی می‌توان گفت که میزان متوسط مقالات اخذ شده در گروه‌های آموزشی علوم پایه و فنی همان‌طور که قابل پیش بینی بود به نسبت گروه‌های آموزشی علوم انسانی و اجتماعی بیشتر می‌باشد.
- از آنجا که در تهیه پایان‌نامه دانشجویان و اساتید راهنما و مشاور مسئولیت مشترک دارند، مطلوب این است پس از تهیه پایان‌نامه، یافته‌های حاصل از کار پژوهش در قالب مقاله یا مقاله‌های پژوهشی مشترک در نشریه‌های علمی منتشر شوند.

پیشنهادهای پژوهش

۱. این پژوهش را می‌توان به طور مشابه در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی دیگر و در دوره‌های آموزشی کارشناسی ارشد و دکتری جهت برآورد میزان تولیدات دانش‌آموختگان آن‌ها نیز انجام داد.
۲. این پژوهش را می‌توان در محدوده زمانی بزرگ‌تر برای تعداد بیشتری از رشته‌ها و دانشکده‌ها انجام داد.
۳. مقایسه و ارزیابی نتایج حاصل چنین پژوهش‌هایی با سایر مجامع علمی خارج از کشور می‌توان بکار برد.

۴. پیشنهاد می‌شود کمیته علم‌سنجی دانشگاه تهران از این پژوهش به عنوان الگویی جهت پژوهش‌های علم‌سنجی استفاده نماید.

پی نوشت‌ها

1. Excel
2. Shuler
3. Donald King

منابع

- حری، عباس (۱۳۶۹). اهمیت اطلاعاتی پایان‌نامه‌ها. پژوهش‌های آموزشی، دوره ۱، ۲، ۶-۱۱.
- حری، عباس (۱۳۷۲). مروری بر اطلاعات و اطلاع رسانی. تهران: دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور. نشر کتابخانه.
- دیانی، محمد حسین (۱۳۷۸). پایان‌نامه، گنج ناشناخته رها شده. فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی، ۲ (۴)، ۱-۱۶.
- سالاری، محمود (۱۳۷۸). بررسی تطبیقی میزان استفاده از پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی در مجله‌های علمی سه رشته علوم تربیتی، روانشناسی و کتابداری و اطلاع رسانی بعد از انقلاب اسلامی ایران. فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی، ۲ (۲)، ۵۹-۷۷.
- طهوری، زهرا (۱۳۸۴). ضرورت تبدیل پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی به مقاله علمی. اطلاع رسانی، ۲ (۳ و ۴)، ۱۱۷-۱۳۶.
- ملایی مقدم، گلناز (۱۳۷۹). عوامل موثر در نشر مقاله مستخرج از پایان‌نامه‌های دوره تحصیلات تکمیلی. فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی. شماره ۳، ۱-۱۶.
- Tshuler, M.S. (1995) On the Rational structure of a science journal article. *Russian: Nauchni_ Teknicheskay*, 23_30.
- King, D. (1980) *Journal in scientific communication* U.K: King research,.